

הלכות תפלה צ

ערה

צ דין מקום הראוי להתפלל והולך בדרך ובו כ"ה סעיפים:

א המתפלל צריך שיכין^א מקום ראוי לתפלתו^ב ושיכין לה בגדיה^ג וגופו^ד ומחשבתו^ה.
 מקום כיצד לא יעמוד לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי מקום גבוה ויתפללו אלא במקום נמוך לפי שאין גבהות לפני המקום שנאמר^ו ממעמקים קראתך ה' ואם היה זקן או חולה^ז שקשה לו לירד מן המטה^ח מותר לעמוד עליה אם אפשר לו לעמוד^ט וכן ש"יין שצריך להשמיע לצבור מותר לו לעמוד על גבי מקום גבוה^י אפילו על גבי כסא וספסל^{יא} ואין כזה משום גבהות כיון שכונתו כזה כדי להשמיע לצבור ועכשיו נהגו שהמקום שהש"יין עומד עליו הוא עמוק משאר בית הכנסת^{יב} משום ממעמקים קראתך ה' וכן נקרא הש"יין בכל מקום יורד לפני התיבה^{יג}:

ב שיעור מקום גבוה שאמרו הוא ג' מפרים^{יד} שפחות מכן אין גבהו ניכר^{טו} היה גבוה ג' ויש בו ד' אמות על ד' אמות הרי הוא כעלייה ומותר להתפלל בו^{טז} וכן אם היה מוקף מחיצות אף על פי שאין בו ד' אמות על ד' אמות מותר להתפלל בו שאין גבהו ניכר כיון שהחלק רשות לעצמו:

ג האומנים שעלו לעשות מלאכה לבעל הבית בראש היות או בראש התאנה^{יז} והגיע זמן תפלה עומדין שם ומתפללין ואין כזה משום לא יעמוד אדם על גבי מקום גבוה ויתפללו^{יח} שכיון שעלו לעשות שם מלאכתם ה"ז כמו שעלו לעלייה אבל בשאר אילנות צריכים לירד למטה ולהתפלל^{יט} ולמה נשתנו היות והתאנה משאר אילנות מפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות ויש מורה גדול בעלייתם וירידתם^כ ויתבטלו ממלאכתם^{כא} ולכן אמרו שיתפללו שם אבל שאר אילנות שאין בהן ביטול מלאכה כל כך יורדו.

אבל בעל הבית^{כב} כיון שאינו מושעבד למלאכה שהוא ברשות עצמו צריך לירד אפילו מראש היות והתאנה לפי שאין דעתו מיושבת עליו^{כג} כשעומד בראש האילן שמתוירא שלא יפול ואינו יכול לכיון היטב ואם הקילו אצל פועלים משום ביטול מלאכה לא הקילו אצל בעל הבית:

יג ח"א ס"ק ג. אגדה ברכות פ"א ס"ב.
 יד תהלים קל, א.
 טו מ"א שם. ראה שבת כז, ב. ר"ה לה, ב ורש"י ר"ה יחד.
 טז רמב"ם פ"ה מהל' תפלה ה"ו, הובא במור. שו"ע ס"ב.
 יז ראה ב"י, ולבוש ס"ב.
 יח רמב"ם שם. מור ושול"ע שם.
 יט ברייתא ברכות טו, א. מור ושול"ע פ"ג. וראה לעיל ס"ב סג ס"ג. לקמן ס"י ק"י ס"ב. ס"י קנא.
 כ חוס' ברכות שם ד"ה לפי. דא"ש ברכות פ"ב ס"י י. מור ושול"ע שם.
 כא ברכות שם. מור ושול"ע שם.
 כב ירושלמי ברכות פ"ב ה"ה. הובא ברא"ש שם ובמור. וראה רמב"ם פ"ה מהל' תפלה ה"ה.
 כג הרב רבינו יונה ברכות שם (פג, א ד"ה גמ). שו"ע שם.
 כד ברכות שם ורש"י ד"ה יורד. מור ושול"ע פ"ג. אבל לא לק"ש, כדלעיל ס"ב ס"ג.
 כה בברייתא שם ורש"י ד"ה לפי. שו"ע ולבוש פ"ג.

א. טור. לבוש ס"א.
 ב כדלקמן בסמוך.
 ג כדלקמן ס"י צא.
 ד כדלקמן ס"י צב.
 ה כדלקמן ס"י צה.
 ו ברייתא ברכות י, ב. תוספתא שם פ"ג, יז. מור ושול"ע ס"א. עילת ס"ק א. עיי' בית ושי' ס"ק א. וראה ראב"ה ברכות ס"י כג. וראה לקמן ס"י תר"ד ס"ד, ושם לענין עמידה על כרים וכמתות. וראה כרי השלחן ס"ב ס"ק י. חקרי הלכות ח"ו טא, א. לקט צנינים והערות.
 ז תהלים קל, א.
 ח תוספתא שם. שו"ע שם.
 ט מ"א ס"ק ב.
 י וכשאני יכול עיי' לקמן ס"י צד ס"ז.
 יא רבינו ירוחם נתיב ג ח"ד, וכל בו ס"י יא ושם הגאונים. שו"ע ס"א.
 יב רבינו מנחם הל' תפלה פ"ה ה"ו, הובא בב"י.

הלכות תפלה ז

ד' צריך לפתוח פתחים¹³ או חלונות¹⁴ בבית הכנסת כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו¹⁵ שנאמר¹⁶ וכוון פתיחו ליה בעלתיה נגד ירושלים לפי שגורמין לו לכיון לכוף שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע ואע"פ שהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה¹⁷ כמו שהתבאר בסו' צ"ה¹⁸ מ"מ כשנתכמתה כוונתו ישא עיניו לשמים לעורר הבוונה¹⁹ וכן כשמתפלל בבית אחר שלא בבית הכנסת²⁰ צריך להתפלל בבית שיש בו חלונות ומוב שכבית הכנסת יהיו י"ב חלונות²¹ ואין צריך שכולם יהיו במזרח²² אלא יותר מוב שכל הצדדים יהיו פתוחים:

ק' לא יתפלל אלא בבית ולא במקום פרוץ כמו בשדה²³ אלא א"כ הוא בדרך²⁴ מפני שכתבתי במקום צניעות חלה עליו אימת מלך²⁵ ולבו נשבר²⁶.

ומ"מ לא יכנס לחורבה²⁷ כדי להתפלל במקום צניעות מפני החשד שיחשדוהו שיש לו זונה מיוחדת שם ומפני המפלות ומפני המזיקין²⁸ ואם החורבה עומדת בשדה אין לחוש בה לחשד²⁹ בה לחשד³⁰ שאין זונה מצויה בשדה ואם היא חורבה בריאה וחוקה אין לחוש בה למפלות ואם שנים נכנסין בה אין לחוש למוזיקין³¹ שלאחד נראה ומוזיק ולשנים נראה ואינו מוזיק ולג' אינו נראה כל עיקר³² אם לא במקום שידוע שרגילין שם מוזיקין ואבוקה כשנים וירח כשלושה³³ לפיכך אם הם שנים מותר ליכנס בה אם היא בריאה וחוקה ועומדת בשדה ואם לאו מוטב להתפלל בדרך מליכנס בה³⁴.

ואם מתירא שלא יפסיקוהו עוברי דרכים³⁵ יתפלל תפלה קצרה שהיא הבינונו כמו שיתבאר בסו' ק"י³⁶:

ך' המתפלל י"ח אחורו בית הכנסת³⁷ ואינו הופך פניו לבית הכנסת נקרא רשע.

יש מפרשים³⁸ שאחורו בית הכנסת הוא הצד שהפתח פתוח בו והיינו מערב וכשמתפלל באותו צד הוין לבית הכנסת והופך אחורו לבית הכנסת נקרא רשע מפני שנראה ככופר כמו שהצבור מתפללין לפניו שהם מתפללים כלפי מזרח³⁹ והוא מתפלל כלפי מערב⁴⁰

כ	רחבים פ"ח מר"ה תפלה ה"ו. שו"ע ס"ד.
כז	דבי יחזון ברכות לר, ב. מור וש"ע שם.
כח	ורגלים שם. הרב רבינו יונה ברכות שם (כר, ב ר"ה בבית). שו"ע ולבוש ס"ד. וראה לקמן סי' צד ס"א ואילך. וראה לקול"ש ח"ד ע' 128 הערת 11. חקרי הלכות ח"ו נב, ב.
כט	דינאל ג, א.
ל	רש"י ברכות שם ר"ה חלונות. לבוש שם.
לא	ח"א ס"ק ה.
לב	סי' ושי"ג.
לג	ראה לקמן סי' צה שם.
לד	ח"א שם (תהלים) [מתנבא] ברכות לר, ב.
לה	שו"ע ס"ד עפ"י תוהר ח"ב תנא, א. וראה לקמן סי' תלב ס"ו.
לו	עשרת זקנים את ג בשם תוהר. וראה דברי המגידות סוף פ"ה דברכות.
לז	כל כהנא שם ברכות לר, ב. מור וש"ע ס"ה. וראה מ"א ס"ק ו בשם תוהר ח"ב ס' א. וראה חקרי הלכות ח"ו נב, א.
לח	מ"א שם. וראה לקמן סי' צד ס"ו.
לט	ראה לקמן סי' צה ס"ד ושי"ג.
מ	רש"י שם ר"ה המצלי. שו"ע שם.
מא	ברייחא ברכות ג, א ורש"י ר"ה מפני מור וש"ע ס"ו. מ"א ס"ק ה. וראה להלן דיני שמירת גי' ס"ו.
מב	ראה לקמן סמ"ו ושי"ג.
מג	מנזא שם סמ"א ורע"ב ורש"י תוס' מ"א שם.
מד	ראה לקמן סי' קי סוף ס"ב.
מה	ברכות מג, ב.
מו	ברכות שם. מ"א שם. ע"י קונטרס אחרון (לא הגיע לדפוס).
מז	מ"א מברייחא שם ברכות ג, א. ראה חקרי הלכות ח"ו נב, ב.
מח	מ"א שם.
מט	ס"א ושי"ג.
נ	רב הונא ברכות ג, ב. אביי שם. מור. ראה מ"מ ועינים.
נא	הרב רבינו יונה ברכות שם (ג, ב ר"ה כל המתפלל) בשם רש"י (ראה רש"י שם ר"ה אחורי). תוס' ברכות שם ע"א ר"ה אחורי (וראה תוס' עירובין יח, ב ר"ה ולא). מור. דעה הא' כש"ע ס"ו.
נב	ראה לקמן סי' צה ס"ב ושי"ג.
נג	הרב רבינו יונה שם (ר"ה ודא). מ"א ס"ק מ.

הלכות תפלה צ

רעז

ונראה כשתי רשויות¹¹ אבל אם היה עומד¹² מבחוץ לכותל מזרחי ופניו כלפי המזרח אף על פי שאחוריו לבית הכנסת כיון שמתפלל למזרח כמו שהצבור מתפלל אין נראה ככופר ואינו נקרא רשע.

ויש מפרשים¹³ שאחוריו בית הכנסת הוא אחורי כותל מזרחי ואם עומד ומתפלל שם ופניו כלפי המזרח נקרא רשע הואיל ואחוריו לבית הכנסת אבל כשמחזיר פניו לבית הכנסת אע"פ שמתפלל כלפי מערב והצבור כלפי מזרח אין בכך כלום כיון שפניו כל הקהל כלפי כותל מזרחי ופניו ג"כ כלפי אותו כותל.

ודאוי לחוש לדברי שניהם¹⁴ שלא להתפלל מבחוץ לכותל מזרחי בין שהופך פניו לבית הכנסת בין שהופך פניו למזרח ואחוריו לבית הכנסת ושלא להתפלל מבחוץ לכותל מערבי ופניו כלפי מערב ואחוריו לבית הכנסת (כי זה נקרא רשע לדברי הכל) אבל אם פניו לבית הכנסת¹⁵ כיון שמתפלל כלפי מזרח כמו שהצבור מתפלל אע"פ שעומד מבחוץ אין בכך כלום לדברי הכל אלא שלכתחלה מצוה מן המובחר להתפלל בבית הכנסת עם הצבור¹⁶ כמו שיתבאר¹⁷:

ז ולדברי הכל אם עומד מבחוץ לצד צפון או דרום ואחוריו לבית הכנסת נקרא ג"כ רשע¹⁸ מפני שאינו מתפלל לרוח שהצבור מתפלל וגם אחוריו לבית הכנסת ואם הופך פניו לבית הכנסת¹⁹ לדברי הכל אינו נקרא רשע אע"פ שאינו מתפלל לרוח מזרח כמו שהצבור מתפלל אין לחוש כיון שאינו מתפלל למערב היפך ממה שמתפלל הצבור וגם פניו הוא לבית הכנסת (אבל יותר טוב שיתפלל למזרח כמו הצבור²⁰ ואע"פ שאין פניו לבית הכנסת אין בכך כלום כיון שאין אחוריו לבית הכנסת):

ח וכל זה כשבית הכנסת עומד כמגדל במקום שפניו כל סביביו²¹ והמתפלל עומד אצל אחד מכתליו בחוץ בחצר בית הכנסת שכשהוא הופך אחוריו לבית הכנסת הפיכתו ניכרת ומלול בה דהרי (הוא) מאותם שנאמר בהם²² אחוריהם אל היכל ה' אבל אם הוא מתפלל מבין או בעודה הסמוכים לבית הכנסת ופניו כנגד ארץ ישראל כראוי²³ ואחוריו לכותל העזרה שהוא כותל מזרחי של בית הכנסת מותר שאינו ניכר שמחזיר אחוריו לבית הכנסת כיון שהוא ברשות בפני עצמו:

ט אסור לעבור חוץ לבית הכנסת²⁴ בצד שהפתח פתוח בשעה שהצבור מתפלל מפני שנראה כפורק עול ומכזה בית הכנסת²⁵ כיון שעובר אצל²⁶ הפתח ואינו נכנס ואם היה לבוש תפילין מותר²⁷ מפני שנראה לכל שאינו מפורקי עול²⁸ ואם היה נושא משא

נד רש"י שם ד"ה כרוי מור.

נז הרב רבינו יונה שם (ד"ה כל). מ"א שם.

נו הרב רבינו יונה שם (ד"ה ורבינו) בשם ר"י. תוס' שם ברע"ט רש"י. שו"ע שם בשם יש מפרשים. מ"א שם.

נז תגהות מייסודות ד"ק פ"ה מהל' תפלה ה"ז בשם הגהות ממ"ק סי' יא (אות קל). שו"ע מק"ז.

נח דרכי משה אות א. מ"א ס"ק י. וראה ב"י מארחות חיים בשם רב דאי ב"ח (סמ"ה עי"ן). ודרשה אות א.

וראה סוף סעיף הבא.

נט לבוש ס"א.

ס כמסק"י.

סא הרב רבינו יונה שם ס"ק ברבנות (ג, א ד"ה ורבינו).

סב הרב רבינו יונה שם. שו"ע סי' מ"א ס"ק יא.

סג עיי' לבוש ס"א. וראה תהלה לדרס ס"ק ג.

סד תשוב'ם בתשובה (מהדורת בלאו סי' רצ). שו"ע סי' י.

סה מ"א ס"ק י"ג.

סו יחזקאל ח, טו.

סז כולקמן סי' צד ס"א וש"נ.

סח רבי ייחושע בן לוי ברבות ה. ב. ר' יוחנן שם סא, א. הרב רבינו יונה פ"ק ברבנות (ג, ב ד"ה אפר רבי). מור וש"ע ס"ה.

סח רש"י שם סא, א ד"ה בשעה. עיי' מ"א סי' (תר"ע)

תע"א ס"ק יב.

סס בפר"ר: ע"ל.

ע גמרא שם. מור וש"ע שם.

עא ראה רמב"ם הל' תפלה פ"ו ה"א.

הלכות תפלה צ

מותר שמשאו מוכחת עליו שזה שלא נכנס הוא מפני המשאו¹⁰⁷ ולא משום פרוקת עול וכן אם היה רוכב על גבי בהמה מותר¹⁰⁸ לפי שנראה לכל שמפני שהוא טרוד בשמירת בהמתו אינו נכנס¹⁰⁹ ואין בזה כיווי לבית הכנסת וכן אם יש בית הכנסת אחר בעירו¹¹⁰ או שלבית הכנסת זה יש פתח אחר מותר שאין כאן כיווי שהרואה יאמר שיכנס לבית הכנסת אחר או לבית הכנסת זה בפתח אחר אף אם קצת לא יאמרו כך אין בכך כלום שאין מעם האיסור משום חשר¹¹¹ אלא משום כיווי בית הכנסת וכיון שאינו ניכר ונראה לכל רואהו עובר כאן שאינו רוצה ליכנס כלל לבית הכנסת אין כאן כיווי לבית הכנסת בפניהם כי שמו יכנס לבית הכנסת אחר או בפתח אחר:

י לעולם ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור¹¹² ואף על פי שיכול להתפלל בביתו בעשרה¹¹³ מכל מקום ברוב עם הדרת מלך¹¹⁴ וגם אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת¹¹⁵ שנאמר¹¹⁶ לשמוע אל הרתה ואל התפלה במקום רנה שם (תהא תפלה) דהיינו בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימות קול ערב שם תהא התפלה נשמעת.

ואם הוא אנוס שאין יכול לבא לבית הכנסת¹¹⁷ כגון שתש כחו אע"פ שאינו חולה¹¹⁸ אם אי אפשר לו לאסוף עשרה אליו¹¹⁹ יש לו לכיון להתפלל בשעה שהצבור מתפלל בבית הכנסת שהיא עת רצון¹²⁰ ואין תפלתו נדחית אף על פי שאינה מתקבלת ברצון כמו בבית הכנסת עם הצבור¹²¹ ואם מתפלל מוסף בשעה שהצבור מתפלל שחרית או להיפך אינו נקרא בשעה שהצבור מתפלל¹²² והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין¹²³ יש להם להתפלל שחרית ומנחה בשעה שקהלות ישראל מתפללן.

אבל ערבית צריכים להמתין עד צאת הכוכבים¹²⁴ שלא הקילו להתפלל מבעוד יום אלא משום מורה הצבור שאי אפשר לחזור ולאספם לתפלת ערבית בלילה אם יפרדו איש מעל אחיו אחר תפלת המנחה כמו"ש בס"י רל"ה¹²⁵ אבל המתפלל ביחוד צריכים להתפלל בזמנה.

ואף תפלה שחרית בימות הקיץ שהצבור מאחרין איתה¹²⁶ אע"פ שאין עוברין זמן קריאת שמע ותפלה מ"מ כיון שהמתפלל ביחוד אסור אפילו ללמוד עד שיתפלל כמו שנתבאר

עב רש"י שם ר"ה ואי דרין.

עג ברכות ה' ב' סא, א. ר"ף ר"א"ש סוף ברכות ס' כו (וראה ר"א"ש שם פ"ק סי' ז'). רמ"א ס"ה.

עד ראה ר"א"ה ברכות ה' ב' סא, א.

עה ברכות שם ורש"י סא, א ר"ה ואי איכא (וראה ר"א"ה ה' ב'). פור ושלען שם.

עו מ"א ט"ו (חט) תרעא ס"ק יב.

עז שול"ה ולגיש מ"מ. ע"י לעול ס"ה ס"ב ובפ"ו ס"י גב. ס' ה' סב"ג ואיק"י. ס' כו מ"א. להלן ס"ו וס"ב. ס' קא ס"ה. ס' קב ס"ה. ס' קי ס"ב. ס' קיא ס"ה. ס' קע קע ס"ה תקנא ס"ה.

עח מ"א ס"ק מו.

עט משלי יד', כה. וראה לקמן ס"ו, ולעיל ס' ג' נג ס"ד (לענין ברכות ק"ש ועוד), ולענין שאר ברכות ראה לקמן ס' יג ס"ו ושל"ה וראה א"ק ח"ח ע"י תנו.

פ בריחאא ברכות ו', א ורש"י ר"ה במקום.

פא מלכים א ה', כה.

מב רבי יצחק שם ד, סע"ב. פור ושלען ס"ו.

מג מ"א ס"ק מו. וראה רש"י ברכות שם ר"ה לא. וראה הקדו הלכות ח"ו ג' א, ג.

מד ברכות שם. מ"א ס"ק יו.

מה שם ה', א. מור. וראה ג' לקמן ס' תקנא ס"ה.

מו תוס' ע"ז ד, ב ר"ה כיון. מ"א שם.

מז מ"א שם, עפ"י ע"ז שם.

מח סמו"ג עשין יש. רמ"א סעוף ו' וב"א ס"ק יט. וראה לקמן ס' קוד סוף ס"א.

מט שול"ה מסכת הולין פרק תוכחת מוסרי. מ"א ס"ק יט.

צ ס' יז בשע"י לא הניע לדינו, וראה שם כמור (מרא"ש ס"ק ברכות ס' א) ושלען ס"א. וראה לקמן ס' רסו ס"ב.

צא ס' יח תפס סוף ס"ב. וראה שול"ה רבנו סוף ט' ז: ובדורות הללו רבו כמו רבו ונזוהים להמתין כמו... תפלת ערבית בזמנה.

צב מ"א ס"ק יח.

הלכות תפלה ז

רעמ

סי' פ"ט¹³ אין לו להמתין כלל עד שעה שהצבור מתפללן בבית הכנסת אלא יתפלל מיד בנין החמה.

ומי שהוא בעיר ונאנס ולא התפלל עם הצבור¹⁴ והוא מתפלל ביהודי לאחר שכבר גמרו כל הצבור תפלתם בבית הכנסת אעפ"כ יש לו להתפלל בבית הכנסת מפני שהוא מקום קבוע ומיוחד לתפלת צבור¹⁵ ותפלתו של אדם נשמעת שם כמו שנתבאר לעיל וגם מפני שהקב"ה מצוי בבית הכנסת¹⁶ שנאמר¹⁷ אלהים נצב בעדת אל כלומר בבית מועד שלו שנועדים שם לפניו:

יא אע"פ שמי שחש כחו ואינו יכול לבא לבית הכנסת¹⁸ יש לו לכוין ולהתפלל בשעה שהצבור מתפללים מ"מ זה אינו אלא למצוה מן המובהך לפי שהוא עת רצון אבל אם בא להקדים תפלתו לתפלת הצבור אין בזה איסור מן הרין לפיכך אם הלש לבו וקשה עליו להמתין מלאכול עד אחר גמור תפלת הצבור מותר להקדים תפלתו כדי לאכול מיד. אבל מי שבא לבית הכנסת אסור לו להקדים תפלתו לתפלת הצבור¹⁹ בין בבית הכנסת בין שרוצה לצאת חוץ לבית הכנסת²⁰ אלא ימתין כדי להתפלל עם הצבור שתפלת הרבים היא רצויה יותר לפני המקום²¹ אלא א"כ רואה שזמן התפלה עובר ואין הצבור מתפללים²² לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת מתפלל הוא בפני עצמו כדי להתפלל בעונתה אבל אם אין זמן תפלה עובר ואע"פ שהם מאריכים בפיוטים לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור בשביל כך²³ אלא ינהוג כמ"ש סי' ס"ח²⁴.

ואם הוא חולה או אנוס אונס אחר שאי אפשר לו להמתין על הצבור יכול להקדים תפלתו אפילו בבית הכנסת²⁵ אבל אם אינו חולה אלא שחלש לבו וצריך לאכול אינו רשאי להקדים אלא כשהוא בביתו (שלא בא כלל לבית הכנסת אבל אם בא אסור אפילו רוצה לצאת חוץ לבית הכנסת ולהתפלל קודם הצבור²⁶):

יב מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס בו להתפלל²⁷ נקרא שכן רע וגורם גלות לו ולבניו שנאמר²⁸ כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי וגו' הנני נתשם מעל אדמתם וגו'.

וכל המשכים ומערים לבית הכנסת זוכה לאריכת ימים²⁹ שנאמר³⁰ אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וגו' וכתוב אחריו כי מוצאי מצא חיים וגו' ואם יש ב' בה"כ בעירו טוב ליקד להרוחק³¹ כי שבר פסיעות יש³²:

קא הרב רבנו יונה שם. מור סי' תרכ בשם הרא"ש. כל בו סי' יא. שיען סי'.

קב תוס' שם. וראה שו"ת הרי"ש שם.

קג סי' י"ג.

קד בי"ח סי' קיד. מ"א סי' כא. וראה לקמן סי' קד סי' י"ג.

קה עיי' בקונטרס אחרון (לא הגיע לדיוע). וראה חקרי הלכות ח"ו ג, ב.

קו ריש לקיש ברכות ז, א. מור וש"ע סי' א. מ"א סי' כג.

קי ירמ"ב, ד.

קה רי' ר"ה שם ב"ב דיו' שם. מור.

קט משלי' ת' לדל"ה.

קי מ"א סי' כב.

קיא בבא מציעא (קז) ק, א.

צב סי' י"ג וש"נ. וראה לקמן סי' תקצא סי' (שלא להתפלל ... בשעה ראשונה).

צג שו"ע סי'.

צד הרב רבינו יונה פ"ק ברכות (ה, א ד"ה אמת) בשם הגאונים. וראה רמב"ם (ובס"מ ולח"מ) פ"ח טה"ל תפלה ה"א.

צה ר' יצחק ברכות ו, א ורש"י ד"ה בעדת. וראה לבוש סי' נ. וראה לקוש"ת ע' 77 הע' 42.

צו תהלים פב, א.

צז אביי ברכות כז, ב. מ"א סי' כא. עיי' בקונטרס אחרון (לא הגיע לדיוע).

צח ר' יוחנן שם (ורש"י ד"ה בצבור). מור וש"ע סי'.

צט שו"ת הרי"ש סי' עה הובא כמ"א סי' ב.

ק הרב רבינו יונה ברכות שם (י"ג, א ד"ה וצבור). ב"י וראה לעיל סי' גב ריש סי' א.

הלכות תפלה ז

רפ

יג מצוה לרוץ לבית הכנסת קכ"ב וכן לכל דבר מצוה קכ"ג שנאמר קכ"ד נרדפה לדעת את ה' וגו' ומ"מ אין לו לרוץ אלא עד פתח בית הכנסת אבל בבית הכנסת עצמה ילך באימה וביראה קכ"ו ואפילו בשבת קכ"ז שאסור לפסוע פסיעה גסה וגם בחול נומלת א' מת"ק ממאור עיניו קכ"ח אעפ"כ ירוץ לכל דבר מצוה.

אבל כשיצא מבית הכנסת אסור לרוץ ולא לפסוע פסיעה גסה קכ"ח לפי שמראה עצמו שעיקוב בית הכנסת דומה עליו למשאוי קכ"ט במה דברים אמורים כשהולך לעסקיו אבל אם יוצא על מנת לחזור מצוה לרוץ כדי לחזור מהר קכ"י וכן אם יוצא מבית הכנסת לבית המדרש קכ"כ:

יד מותר לרוק בבית הכנסת קכ"ב אף שהיה אסור במקדש קכ"ג ובלבד שישפפנו ברגליו קכ"ד שלא יהיה מגולגל בבית הכנסת מפני הכבוד ואם יש תבן או גמי בבית הכנסת רוקק עליו ואצ"ל ששפף קכ"ה שהיה הרקיקה מכוסה בגמי ואם מותר לרוק בתפלת י"ח יתבאר בסיומן צ"י קכ"ו.

והרצוה שלא לרוק תרדיר בבית הכנסת ילעום קודם כניסתו שורש מתוק (שקורין לאקרי"ן) קכ"ז אבל כערב יום כפור ובערב מ' כאב אסור שישאר המתוקות בפיו וכשכולע הרוק בולע המתוקות קכ"ח (אבל משום בליעת הרוק לברו אין איסור כמ"ש בס"י תקמ"ו) [תקס"ז] קכ"ט:

מזן לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה מעשרה ראשונים קכ"י והוא שיתפלל עם עמיהם קכ"א שאפילו מאה באין אחריו נותנים לו שכר כנגד כולם.

וטוב שיאספו עשרה ויבואו ביחד לבית הכנסת קכ"ב:

מזן שנים ששנארו לברם אחרונים בבית הכנסת ומיהר אחד וסיים תפלתו קודם חבירו קכ"ג הייב לגמול חסד קכ"ד עם חבירו ולהמתין עליו אם הוא בבית הכנסת שבשעות קכ"ה שיש בהם חשש מוקץ קכ"ו או אפילו בבית הכנסת שבעיר אלא שהיא תפלת

קכד ירושלמי ברכות פ"ג ה"ה רשב"א ברכות כה, ב משם הראב"ה. הרב רבינו יונה פ"ג דברכות (טו, ב) ד"ה ואי, ושם במס' המס' מור ושילע' שם.
קכה הרב רבינו יונה פ"ג דברכות שם. רשב"א שם.
קכו ס"ב.
קכז ספר חסידים סי' רנ"ג. מ"א ס"ק כו.
קכח ראה לקמן סי' תרי"ב ס"ז.
קכט סי' זה בשע"ר לא הניע לדינו וראה שם בגמ"א ס"ק ה.
קל רבי יהושע בן לוי ברכות זמן, ב. מור ושילע' ס"ד. וראה לבוש ס"ד. וראה לעיל סי' נ"ג ס"ז.
קלא מ"א ס"ק כה, בשם שער הכוונות ענין בית הכנסת. קל"ב זחר ח"ג קכ"ג, א. מ"א שם.
קלב ברייתא ברכות ה, סע"ב. הרב רבינו יונה ברכות שם (ג, א ד"ה שנים). מור ושילע' ספ"ו.
קלג הש"י ברכות ג, רנ"א ד"ה למצות.
קלד רבינו חננאל, ברכות ה, א ד"ה המתפלל. ש"ע ומו"ר. ר"ת בתוס' ברכות ג, א ד"ה המתפלל. ש"ע שם. וראה לעיל סי' ל ס"ד. לקמן סי' רסו ספ"ו. סי' רסח ס"י"ג. ה"ל ת"ת פ"ג ה"ג.
קלו ראה לעיל ס"ה. סי' מג ס"י. סי' רסח שם.

קכב אבני ברכות ג, ב. רמב"ם פ"ח מהל' תפלה ה"ב. מור ושילע' ס"ב.
קכג רבי יהושע בן לוי שם לג' הרי"ף והרא"ש סי' ג. מור ושילע' שם. וראה לעיל סי' גו ס"א.
קכד ה"שע ג, ג. וראה לק"ש ה"ז ע' 373 ואיך.
קכט שביילי אמונת נתיב ז (הובא בעמק ברכת ח"ב את מ"א). מ"א ס"ק כה. וראה לקמן סי' קכ"ד ס"י.
קכז ר' יהושע בן לוי שם וש"י ד"ה מנהלין. מור ושילע' שם. וראה לקמן ר"ש סי' שא בהשלמה מבתי' ש"ג.
קכח שבת קכ"ג, ב. מ"א ס"ק כה. וראה לקמן סי' רע"א ס"מ. סי' שא שם.
קכח רב הונא שם ברכות ג, ב. רמב"ם פ"ב מהל' תפלה ה"ב. מור ושילע' ס"ב.
קכט רש"י ברכות שם ד"ה אל. וראה ער"ו לקמן ס"י"ג.
קכ פירוש הרי"ף לענין עקב ברכות שם, הובא במעריף ו"ל"פ פ"ק דברכות סי' ז אות ר. של"ה שער האותיות, קדושת (ד"ה ברובים). מ"א ס"ק כג.
קכא ש"ה שם, הובא במ"א שם. מדרש"א חר"א"ג ברכות שם. וראה לקמן סי' קנ"ה ס"א.
קכב רבא ברכות ס"ב, ב. מור ושילע' ס"י"ג. וראה לקמן סי' צ"א ס"ג.
קכג ברכות שם. רמב"ם פ"ז מהל' בית הבחור ה"ב.

הלכות תפלה ז

ואף על פי כן לא ירגיל עצמו בכך שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויחבטלו מבית הכנסת ^{קסב} כי לא ידונו אותו לכף זכות שבשביל לימודו אינו בא לבית הכנסת ומטעם זה אין לו לעסוק בתורה בבית הכנסת בשעה שהצבור אומרים סליחות ותחנונים ^{קסג} (או בשעת קריאת התורה ^{קסד}) ע"י ס"י קמ"ז ^{קסה}.

אבל אם יכול לאסוף אליו 'ל' לביתו מצוה יותר שיתפלל במקום מדרשו הקבוע לו בביתו ^{קסו} משיבטלו לימודו ויילך לבית הכנסת אע"פ שיש שם רוב עם שהוא הדרת מלך ^{קסז} ואצ"ל בית המדרש הקבוע לרבים ^{קסח} שקרוישתו גדולה מבית הכנסת ^{קסט} (כמ"ש בס"י (קצ"ג) [קנ"ג ^{קס}]) וימצוה אף למו שאין תורתו אומנתו להתפלל שם יותר מבית הכנסת אפילו אין בו רוב עם כמו בבית הכנסת והוא שיתפלל בו בעשרה):

יח יקבע מקום לתפלתו שלא ישנהו ^{קעא} אם לא לצורך גדול ^{קעב} וכל מי שקבוע מקום לתפלתו אלאי אברהם בעוורו ^{קעג} שכן מצונו באברהם שקבע מקום לתפלתו שנאמר ^{קעד} וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם כו' ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת אחד בעיר להתפלל בו ^{קעה} אלא גם בבית הכנסת שקבוע בו צריך שיהא לו מקום קבוע וכל תוך ד' אמות חשוב מקום אחד שאי אפשר לצמצם ^{קעו} וגם כשמתפלל בביתו יקבע לו מקום שלא יבלבלוהו בני הבית ^{קעז}:

יט לעולם יכנס אדם שיעור ב' פתחים לבית הכנסת ואח"כ יתפלל ^{קעח} שנאמר ^{קעט} לשמור מזוזות פתחי.

יש מפרשים ^{קפ} שיעור ב' פתחים דהיינו רוחב ח' טפחים ^{קפא} יכנס לפניו שלא ישב אצל הפתח לפי שנראה עליו כמשאוי עכוב בית הכנסת ^{קפב} ויהיה מוזמן סמוך לפתח לצאת ולפ"ז עכשיו שכל אחד מזכיר את מקומו ^{קפג} אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום שהדבר ידוע שאינו יושב שם אלא הך קביעות.

ויש מפרשים ^{קפד} המעם מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכזין ולפ"ז אם אינו פתוח לרשות הרבים אין בכך כלום.

קעב טור, שו"ע שם, רבנו ס"ט.
קעג סריט שם. טור, רבנו שם.
קעד בראשית יט, כו.
קעה רא"ש פ"ק ברכות ס' ג, וה"מ פ"ה מנח"ל הפלה ה"י עפ"י ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. טור שו"ע ס"ט.
קעז הרב רבינו יונה ברכות שם (ג, ב) ד"ה כל הקובע). מ"א ס"ק לז.
קעח דב חסדא ברכות ח, א. טור שו"ע ולבש ס"ב.
קעט משלי ח, לה.
קפו רש"י ברכות שם ד"ה שיעור. הובא בפור שו"ע ולבש שם.
קפא כ"י בשם אחרות חיים. שו"ע שם.
קפב ראה ער"ז לעיל ס"ג.
קפג הרב רבינו יונה ברכות שם (ד, א) ד"ה לעולם). שו"ע ולבש שם.
קפד טור בשם מהר"ם. ראבי"ה ס"י יט הובא בהנהגות מייחנות הלכות הפלה פ"ח אות ג. והנכנס ברכות שם (בשם יש מפרשים). דעה הב' בשו"ע ס"ב.

קסב רמ"א שם תשובות הרא"ש כלל ד ס"י יא (הובא בנור). וראה ער"ז לקמן ס"י קסד ס"ו (נשם משה"ג). ס"י תסח ספ"ז וע"ז.
קסג שלשי הגבורים ברכות שם (ד, א) את דר). רמ"א שם. וראה גם לעיל ס"י פה ס"א. לקמן ס"י תרכא ס"ז.
קסד ראה סדר דיום (סדר קריאת' בשבת). שו"ע נוספת שבת (ד"ה כשהחן מתחיל). וראה אג"ק אדמו"ר מהר"ש"ב נ"ע ח"א ע' קעזרת.
קסה ס"י ה' בשו"ע לא הגיע לידנו.
קסז טור וזהא דאגניי ברכות ח, א. וראה מ"א ס"י קג ס"ק א, ואלה רבה שם ס"ק א.
קסח מ"א ס"ק כל. וראה לעיל ס"י וע"ז.
קסט ע"י ס"י קנא (ס"י זה בשו"ע" לא הגיע לידנו וראה בשו"ע שם ס"ב).
קסו רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ג. ופי' תר"י פ"ק ברכות (ד, א) ד"ה אלא בית). ברתנו. שו"ע ולבש ס"ח.
קע ס"י זה בשו"ע" לא הגיע לידנו, וראה טור שו"ע שם ס"א. וראה לקמן הל' ח"ת פ"ד ה"י.
קעא רב הונא ברכות ו, ב. טור שו"ע ס"ט. וראה לקמן ס"י נח ס"ד.

הלכות תפלה ז

רפג

ויש מפרשים¹⁹⁷ שלא ימהר להתפלל מיד כשיכנס אלא ישחה כדי הילוך שיעור ב' פתחים
דהיינו ח' טפחים ונכון לחוש לכל הפרושים¹⁹⁷.

ויהא¹⁹⁸ שהמתפלל צריך ליכנס לפניו מב' דלתות שנאמר¹⁹⁹ לשקוד על דלתות וגו' ולכן
נהגו לעשות אכסדרה לפני בית הכנסת²⁰⁰:

ב המתפלל י"ח²⁰¹ צריך שלא יהיה דבר הוצץ בינו לבין הקיר²⁰² שנאמר²⁰³ ויסב חוקיהו
פניו אל הקיר ויתפלל ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם הוצצין²⁰⁴ וכן מטות שלנו
העשויים לשכיבה ואין דרך למלטמן ממקום למקום נקראת דבר קבוע ואינו הוצצות²⁰⁵
ואינו הוצץ אלא דבר גדול שגבהו י' טפחים ורחבו ד' טפחים על ד' טפחים²⁰⁶ אבל דבר
קטן אינו חשוב הפסק בינו לקיר וכל דבר שהוא צורך התפלה אפילו הוא גדול הרבה
אינו חשוב הפסק²⁰⁷ כגון השולחן שבבית שמניחין עליו הסידור ולכן נהגו בבית הכנסת
שיש לפני כל אחד שולחן קטן (שקורין שטענדר"ר) שמניחין עליו הסידורים אע"פ שגובה
י' ורחבו ד'.

וכל זה למצוה מן המוכרח אבל אם אי אפשר בקלות להתפלל בצבור בענין שלא יהא
דבר שגובהו י' ורחבו ד' הוצץ בינו לבין הקיר²⁰⁸ כגון לפעמים שמתפללים כ"י באיזו
חדר ואי אפשר לכל אדם לעמוד בלא חציצה בינו לכותל אל ימנע מתפלת הצבור
כשכל זה כי אין כזה איסור כשצריך לכך מצד דוחק המקום ומ"מ יעצום עיניו²⁰⁹ או
יתפלל מתוך הסידור²¹⁰ ולא יביט לחיץ ולא יבא לידי ביטול כוונה ע"י דבר ההוצץ
שלפניו:

כא בעלי חיים הוצצין²¹¹ ואדם אינו הוצץ²¹² מפני שהוא מינו ויש מי שאומר²¹³ שיש ליהרהר
מלהתפלל אחורי שום אדם ומזב לחוש לדבריו²¹⁴ אבל מן הדין אין איסור אלא
באחורי רבו²¹⁵ כמ"ש לקמן²¹⁶:

כב בגדים המצויירים שתולים בכותלי בית הכנסת לנזי²¹⁷ אע"פ שמן הדין אין בהם משום
חציצה אין נכון להתפלל כנגדם כדי שלא יהא מביט בציורם ולא יכוין בתפלתו ואם
יקרה לו להתפלל נגדם יעצום עיניו²¹⁸ וגם כשמצויירים כותלי בית הכנסת

קצו ט"ז ס"ק ה. ומ"א בשם רשב"א בתשובה ח"א סי' צו
(עיי' שם ברשב"א (שנוכר בהפסק לענין צירוף
ומכליק ס"י נה ככ"א) וב"י בשם מרדכי ברכות ס"י ט.
קצא ט"ז שם. וראה הקרי הלכות ח"י סא, ב.
קצב ראה להלן סכ"ב.
קצט ראה לקמן סי' צג ס"א וש"נ.
ד סוד. ומ"א סכ"א.
רא אור וזעזע ה"ל קיש"י ס"ה. מרדכי ברכות רמז פ. מהר"י
אבותב (הובא בב"י). רמ"א שם.
רב ספר הפליאה (הובא בב"י).
רג שו"ע סכ"ב.
רד ב"י.
רה ספק כג.
רו רמב"ם בתשובה (מדיירת בלא סי' רמז), הובא
באבודרום וב"י. שו"ע סכ"ז. וראה א"ק אדמו"ר ח"י
ע' קלו.
רז ראה לעיל ס"כ.

קפה תוס' רבינו יהודה ברכות שם. דא"ש פ"ק ברכות
ס"ג ג. הובא במור. העה ה"ג בשו"ע שם. וראה לקמן
סי' צג ס"א.
קפו שו"ע שם.
קפז ירושלמי ברכות פ"ה ה"א, הובא ברא"ש שם ומור.
מ"א ס"ק לה.
קפח משלי ה' לו.
קפט ומ"א שם.
קצ ראה מ"ם וציונים. הקרי הלכות ח"י סא, א.
קצא רב ברכות ה', ב. מור וש"ע ולבוש סכ"א. וראה לקמן
סי' צג ס"ה.
קצב ישעי' לח', ב.
קצג חספוט ברכות שם ר"ה שלא. סמ"ק סי' יא. מור
וש"ע שם.
קצד ב"י. מ"א ס"ק לו. עיי' בקוונסוס אחרון (לא הגיע
לידני).
קצה ראב"ד הובא באחות חיים רבי תפלה סי' ה. רמ"א
סכ"א.

הלכות תפלה ז

רפד

נכון שלא לצייר ציורים נגד פניו של אדם¹ אלא למעלה מקומת איש ולכן אין נכון ג"כ לצייר ציורים בספרים שמתפללין בהם² שלא תהבטל הכוונה.

אבל כגדים שמצויר עליהם דברי תפלות אפילו לישב עליהם בבית הכנסת אסור³ וצריך להוציאם מבית הכנסת כדי שלא ישאר לנו שום דבר בבית הכנסת כי מה לנו להניח בבית הכנסת שלנו דבר שהוא מוכן ומזומן להפלתם (אבל שלא בבית הכנסת אפילו מצויר עליהן צורות האסורים כמ"ש ביו"ד ב"ה"ד סי' קמ"א יש להן תקנה ע"י ביטול כמ"ש ביו"ד סימן קל"ט (וקמ"ה) [וקמ"ו] י"א):

בג לא יתפלל בצד רבו ולא אחורי רבו⁴ עד שירחוק ד' אמות⁵ מפני שכשעומד בתפלה מצד רבו מראה את עצמו כאלו הם שוים⁶ ואחורי רבו ג"כ יודרא הוא וכ"ש שלא יתפלל לפניו ואחוריו לרבו⁷ אלא א"כ הרחיק ד' אמות⁸.

ויאריך שכל זה כשמתפללין ביחוד אבל בבית הכנסת אם כך הוא סדר ישיבתו אין לחוש אם מתפלל לפניו או לאחוריו ואע"פ שטוב להחמיר המנהג להקל⁹ ועי"פ צריך לזהר שירחיק מאחוריו רבו כדי שיוכל רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו¹⁰ ולא יצטרך להמתין עליו עד שייסיים הוא את תפלתו¹¹ ונמצא גורם מורה ועכוב לרבו ואם הוא תלמיד חבר מותר¹² אבל לפני רבו אסור אפילו בתלמיד חבר¹³ אלא ע"ד שנתבאר:

בד כל מקום שאין קורין בו קריאת שמע אין מתפללין בו¹⁴ וכשם שמרחיקין מצוואה¹⁵ ומי רגלים¹⁶ וריח רע¹⁷ ומן המת¹⁸ ומראיית הערוה¹⁹ לקריאת שמע כך מרחיקין לתפלה:

בה היה עומד בתפלה והשתן תינוק בבית הכנסת ישתוק עד שיוביא מים להטיל על המי רגלים²⁰ או יהלך לפניו עד שיהיו מי רגלים לאחוריו ד' אמות או ילך לצדו²¹ אם אי אפשר לפניו או יצא מבית הכנסת ויגמור תפלתו ויותר טוב לילך למקום אחר²² ולא לשתוק כי שמא ישהה כדי לגמור את כולה ויצטרך לחזור לראש²³ ונמצא גורם ברכה שאינה צריכה²⁴:

ה"פ ד' הברכות (זח, ב ד"ה אל). לבוש ספ"ה. וראה תהלה לדוד ס"ק פג.
רכ ראה לקמן סי' קב ס"ה וש"נ.
רכב נמצא שם ברכות כו, ב מור וש"ע סכ"ה.
רכג ב"י (ד"ה ואמרינן). מ"א ס"ק לט. ש"ך י"ד סי' רמב ס"ק כט.
רכד רמב"ם פ"ך מהלכות תפלה ה"ח. טור וש"ע סכ"ג. וראה גם לעיל סי' עד ס"א.
רכה כדלעיל סי' עט ס"א.
רכז כדלעיל סי' עז ס"ב וש"י ע"ה ס"ב.
רכז כדלעיל סי' עט ס"ב וס"א וש"י.
רכח כדלעיל סי' ע"א ס"ג.
רכח כדלעיל סי' עד.
רכט ש"ע סכ"ג.
רל דוקח סי' שבד בשם רש"י. ב"י. רמ"א שם. ועי' לקמן סי' קד ס"ב וש"י.
רלא כדלעיל רס"י סה.
רלב ראה לעיל סי' ע"ה ס"ב. ואם ראה צוואה כנגדו עי' לעיל סי' פ"א ס"ג.

רח מ"א ס"ק לו.
רט מורכזי ע"ו רמז תתמ בשם ר"מ. רמ"א סכ"ג. וראה תוס' ויבא נד, א.
רי רא"ש בתשובה כלל ה סי' ב. רמ"א שם.
ריא סי' אלו בשו"ע לא הגיעו לידנו, וראה לקמן סי' תלה ק"א ב. סי' תקפ"ג ס"ג. סי' תרמ"ג ס"א. וא"לך.
ריב דב ברכות כו, טע"א וע"כ, ורש"י רע"ב ד"ה כנגד. מור וש"ע סכ"ה.
ריג הדב ודינו יונה ברכות שם, (זח, ב ד"ה אל). רא"ש ברכות פ"ד סי' ה. מור וש"ע שם.
ריד רש"י ברכות שם ד"ה כנגד וד"ה אחורי.
רטו ר"ף ברכות שם. מור וש"ע שם.
רטז דרכי משה אות ה. ט"ז ס"ק ג. מ"א ס"ק לח. וראה ב"ה ש"ך י"ד סי' רמב ס"ק לו.
רז אהל מונד שער התפלה דרך ג. נתב' ג. מהר"י אבותב הובא ב"ה, בשם המאורות ברכות שם. וראה רב האי הובא בשב"ל סי' טג. האשכול עמ' 89.
ריח רמ"א סעף כד.
ריט ב"י. אהל מונד שם. שער וקנים ס"ק יב. וראה רב האי הובא בספר הנ"י ברכות כו, א. רא"ה ברכות שם.